

Kam įdomu, kur gyvena menininkas?

Eglė Grėbliauskaitė

Vilniaus universiteto Tarptautinių santykių ir politikos mokslų institutas

Vokiečių g. 10, LT-01130 Vilnius

Vilniaus Gedimino technikos universitetas

Saulėtekio al. 11, LT-10223 Vilnius

Vilniaus dailės akademija

Maironio g. 6, LT-01124 Vilnius

egle@odi.lt

——— Tekstas apie meno kūrinius palieka pėdsakus. Bet kokia interpretacija ar vertinimas suponuoja galios ir žinojimo poziciją. Priklausomai nuo vertintojo įtakos, jis stipriau ar silpniau prilimpa ir įsipina į tolesnę kūrinio interpretaciją ir suvokimą.

Kiek reikšminga aplinkybė, jei apie kūrinių kalba pats menininkas?

Ar autentiškas menininko „gyvenamosios vietos architektūros“ liudijimas tarnauja meno kūrinio atvėrimo įrankiu ir yra paklausus?

Jei pirminiu meno lauko vertės centru būtų laikomas ne sklandus istorinės inventORIZacijos procesas ar simbolinės meno lauko vertės, o pats menas, jo mąstymo ir poveikio sistemos, tuomet autoriaus tekstas atrodytų vertingas.

O gal pasakoti apie meną menu – meniniu tekstu? Meninis tekstas yra laisvas nuo vertinimo, rašymo apie meną kanonų, jis gali, bet neprivalo būti racionalus. Tačiau abstraktus menininko tekstas savo metafizika ir komplikuoju ryšiu su meno kūriniu gali dekonstruoti bet kokius jau turimus suvokimo trupinius ir tapti dar vienu iššūkiu suvokėjo vaizduotei. Čia išskyla dar vienas klausimas, ar kam įdomu sužinoti, kur gyvena menininkas? Ir ką su atsivėrusiu turiniu reikės daryti?

Straipsnyje pateikiamos autorės meninio teksto ištraukos.

Reikšminiai žodžiai: institucinė kritika, vertinimas, interpretacija, meninis tekstas, mąstymo sistema, emancipuotas žiūrovas.

Šis straipsnis referuoja Dailėtyros instituto organizuotos konferencijos „Kaip pasakoti apie meną? Dailės istorija, kritika, tekstai ir pasakojimai Lietuvoje“ temą. Skaityti pranešimą konferencijoje paskatino pirmas aprašo sakiny: „Dailės istorijos ir kritikos tikslas – atverti meno kūrinį suvokėjo vaizduotei“¹.

Čia kilo klausimas, koks kalbėjimas apie meną geriausiai atskleidžia meno dimensijas? Atsakymas, matyt, priklausytų nuo to, kokie kalbėjimo ir kalbėtojo apie meno kūrinį tikslai.

Pavyzdžiui, Nacionalinė dailės galerija savo interneto puslapyje skelbia:

Siekiamo, kad kiekvienas Nacionalinės dailės galerijos lankytojas galėtų pilnavertiškai gėrėtis, kritiškai vertinti ir suprasti galerijoje pristatomus meno kūrinius. Gebėjimas tinkamai „perskaityti“ vizualųjį meną šiuolaikiniam žmogui tiek pat svarbus, kiek rašytinės kalbos mokėjimas, todėl kiekvienas edukacinių renginių dalyvis, siekiantis orientuotis vaizdų pasaulyje, skatinamas pažinti, interpretuoti ir plėtoti savąjį kūrybiškumą.²

Minimos sąvokos „pilnavertiškai“, „kritiškai vertinti“, „suprasti“, „tinkamai perskaityti“, „šiuolaikiniam žmogui“ neišvengiamai suponuoja ir antoniminių prasmų buvimą: „nepilnavertiškai“, „nekritiškai“, „nesuprasti“, „netinkamai perskaityti“, „nešiuolaikiniam žmogui“. Prasmų vertinimas prašosi diskriminuojančių „pilnavertiškai“ ir „nepilnavertiškai“ kriterijų. Kyla klausimų, ar tokiu būdu yra skatinami „tinkami“ meno kūrinio vertinimai ir neigiamai diskriminuojami „netinkami“? Kiek pagrįsti yra institucijos propaguojami kriterijai? Į kokių verčių išsaugojimą jie nukreipti?

Tekstas apie meno kūrinius palieka pėdsakus. Pasakoti apie meno kūrinį galima įvairiai: galima pasakoti jį stebint ir inventorizuojant, priskirti jį meninei kryptčiai, aptarti dominuojančios raiškos formos, meno istorijos, menininko karjeros plotmę. Tekstas gali pasakoti apie meno kūrinį kritiko interpretacijomis arba apie tai, ką menas reiškia ar daro, tekstu taip pat galima kurti kūrinį toliau. Tradiciškai apie meno kūrinį žiūrovui, meno kūrinio suvokėjui pasakoja dailėtyrininkai, meno kritikai, kuratoriai arba kiti

1 Laura Petrauskaitė, „Kaip pasakoti apie meną. Dailės istorija, kritika, tekstai ir pasakojimai Lietuvoje“, VDA dailėtyros institutas, nuotolinė konferencija, 2021 m. gegužės 6–7 d., Facebook, <https://www.facebook.com/events/d41d8cd9/kaip-pasakoti-apie-mena-dailės-istorija-kritika-tekstai-ir-pasakojimai-lietuvoje/135466175223002/>.

tokias funkcijas atliekantys agentai, kurie savo ruožtu irgi yra meno kūrinio suvokėjai. Nors jų interpretacijos, neretai pačios galinčios tapti meno kūriniais, tėra interpretacijos, tačiau dėl institucinės galios pozicijos tampa reikšmingesnės nei kitų žiūrovų. Jos pretenduoja į tiesos versiją, bent jau dalies žiūrovų akyse. Tokie ekspertai moko renkantis meną klausti kritikų³, jų interpretacijos ar vertinimai suponuoja galios ir žinojimo poziciją. Meno kritikų interpretacijos yra įdomus ir produktyvus minties skatinimo įrankis, reikšmingas formuojant „teisingą <...> kūrinio atvėrimą“. Institucija, atrinkdama ir vertindama meną, kalba ir apie tai, koks menas *turi būti*. Pirma ji tai sako meno žiūrovui, o po kiek laiko – ir menininkui.

Kalbėjimas apie meno kūrinius, priklausomai nuo kalbančio vertintojo įtakos, simbolinės vertės ir žiūrovo emancipacijos, stipriau ar silpniau prilimpa ir įsipina į meno kūrinio minties dekodavimo procesą ir veikia tolesnį kūrinio suvokimą. Dekodavimu laikau ne menininko intencijos ir konteksto išaiškinimą (apie tai vėliau), bet tai, kokį matymą kartu su pateiktu meno kūriniu generuoja pačio suvokėjo kontekstas. Klausimas – kiek ir kokių suvokimo nuorodų, kokių papildinių („ramentų“) iš tiesų jam reikia? Reikia čia ir dabar, izoliuotame baltame kube ar gatvėje, nepriklausomai, arba kai disponuojama žiniomis apie menininką ir kūrinio sukūrimą, jį veikusių socialinį, politinį, kultūrinį, istorinį kontekstą, taip pat ir su visomis jį apraizgiusiomis nuomonėmis, vienaip ar kitaip veikiančiomis meno kūrinio suvokimą. Juk, anot Jacques'o Rancière'o, žiūrovo „emancipacija prasideda nuo <...> lygybės principo“⁴, ne paternalistinio ir elitinio, o atvirkščiai – „kai ištrinamos ribos tarp žiūrėjimo ir vaidybos, specialisto ir mėgėjo, mokinio ir mokytojo vaidmenų ir priemonių, kai griebiamasi estetinių išgyvenimų ir žiūrėjimo malonumo.“⁵

2 Nacionalinė dailės galerija Interneto svetainė, žiūrėta 2021 m. liepos 19 d., <http://www.ndg.lt/edukacija.aspx>.

3 Justė Jonutytė, „Siuolaikinio meno ekspertė Justė Jonutytė – kaip pirmam pastebėti, kas bus naujaja žvaigždė“, TV laida, DELFI, 2020, *ARTimai*, paskelbta 2020 m. rugpjūčio 17 d., https://www.delfi.lt/video/laidos/artimai/artimai-siuolaikinio-meno-eksperte-juste-jonutyte-kaip-pirmam-pastebeti-kas-bus-naujaja-zvaigzde.d?id=85017461&fbclid=IwAR23IEcxa1ts0Aqe9F2cMW0uua0G5yC3TLHnriKp97_OIYowxEH4j-rtmM.

4 Jacques Rancière, *The Emancipated Spectator*, trans. Gregory Elliott (London: Verso, 2009).

5 Jeremy Spencer, „The Emancipated Spectator reviewed by Jeremy Spencer“, book review, *The Emancipated Spectator*, by Jacques Rancière, *Marx&Philosophy Review of Books* (2 September 2010), https://marxandphilosophy.org.uk/reviews/7592_the-emancipated-spectator-review-by-jeremy-spencer/.

Meno kritiko tekstas taip pat veikia žiūrovo suvokiamą menininko tapatybę bei jo ankstesnę ir tolesnę kūrybą. Žinoma, tai tik subtilios nuosakos klausimas, tačiau neretai tai tampa formuojančio požiūri kuratoriaus galios režimo ženklu, todėl turime kalbėti apie kalbėjimo apie meno kūrinį ir jo komentavimo kultūrą – tam tikrą kūrinio bakterinės floros paisymą, nes meno medžiaga yra itin plastiška ir jautri užkratams.

Ne tik institucinio meno interpretavimo, bet ir kūrinio vertinimo procesas yra problemiškas dėl objektyvių kriterijų neįmanomumo ir represyvaus vertinimo poveikio menininkui, jo kūrybai, kartu ir suvokėjui.

„Teisingo suvokimo“ prielaidas – meno kūrinių atitikimo diskurso keliamiems reikalavimams vertinimą, atranką bei reitingavimą ir šių procesų rezultatų veikiamą meno lauko reakciją tam tikra prasme galima prilyginti Darvino evoliucijos tyrimo⁶ ar kultūrinio kolonializmo⁷ plėtros skatinimo metodams. Lyg kultūra plėtotųsi linijine eiga nuo primityvios į kultūros tobulėjimo, išpažįstant pozityvistinę antropologiją ir būtų susijusi su teleologiniu istorijos požiūriu. Menininkas, jo kūriniai, sukaupias simbolinis kapitalas yra tiriami, įvertinami ir diskriminuojami jų „evoliucijos“ lygiai. Menininkų ir kūrinių surikiavimas pagal jų vertes yra tam tikros formos mokslinis rasizmas, metodas, kurį galima palyginti su totalitarizmu⁸. Meno kritika analizuoja meno kūrinius ir menininkus lyg būtų atliekami eugenikos matavimai⁹. Na o neatitikę kriterijų nereprezentuojami arba nerekomenduojami būti žiūrėti, perkami ir pan.

Meno kūrinio suvokėjo atžvilgiu irgi taikomas kalbėjimo nuo aukštesnio hierarchijos laiptelio iš „žinančiojo“, meno kritiko, pozicijų. Lyg kalbėtų su primityviu, neemancipuotu žiūrovu, nežinančiu „teisingų“ meno kūrinio suvokimo principų. Meno institucija paaiškina, kaip teisingai žiūrovas turi suvokti kūrinį, ką pirkti, kolekcionuoti, žiūrėti, suponuojant linijinę tobulėjimo kreivę atitinkantį santykio su menu reikalavimą. Šie santykiai žada gero meno apibrėžimo galimybę, nusakančią, ką ir kaip menininkas turi kurti ir kurį iš „kokybės“ apibrėžimų turi priimti meno žiūrovas. Todėl

6 Stephen Jay Gould, „Darwinism and the Expansion of Evolutionary Theory“, *Science* 216, Issue 4544 (23 April 1982): 380–387, doi: 10.1126/science.7041256.

7 Sarah Amsler, „Cultural Colonialism“, *Wiley Online Library* (01 August 2016), <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosc202.pub2>.

8 Simona Forti, „The Biopolitics of Souls: Racism, Nazism, and Plato“, *Political Theory* 34, no. 1 (Feb., 2006): 9–32, <http://www.jstor.org/stable/20452432>.

9 Daniel Wikler, „Can We Learn from Eugenics?“ *Journal of Medical Ethics* 25, no. 2 (Apr., 1999): 183–94, <http://www.jstor.org/stable/27718281>.

yra pažeidžiama ir menininko autonomija, kuriant meną – laisvos minties reprezentacija, ir kartu žiūrovo laisvė pagal savo potyrius pasirinkti ir interpretuoti meno kūrinį. Ši pozicija išsėina iš objektyvių tiesų galimybės prielaidos. Vertinimas ir atranka neišvengiamai generuoja diskriminaciją, o, siekdami būti reprezentuojami, menininkai veikiami atitiktų vertinimo kriterijus.

Kanadiečių menininkas Kenas Lumas 2020 m. išleistoje monografijoje *Everything is Relevant. Writings on Art and Life*¹⁰ (*Viskas yra svarbu. Raštai apie meną ir gyvenimą*), pastebėdamas, kad kritikai, kuratoriai, meno prekyautojai, kolekcininkai, mecenatai ir finansavimo įstaigos kontroliuoja ir nustato meno vertę, apibendrina:

tai – vartininkai, nusprendžiantys, kurie menininkai išliks meno istorijoje, o kurie – ne. Tai – valdžioje esantys žmonės, kurių interesai jiems patiems yra svarbesni negu menininkų <...> Pastaraisiais metais kuratoriaus įtaka auga. Kuratorius, remdamasis institucine teorija, tvirtina, jog norint, kad meno kūrinys būtų žinomas kaip toks, jis turi būti pripažintas įtakingų meno institucijos veikėjų.¹¹

Meno kuratoriaus ar menotyriminko kompetencijos yra labai svarbios meno diskursui. Šiuolaikiškas kalbėjimas ne apie meną, o su menu vis labiau tampa savotiška simpoetika¹² – bendrakūra. Meninio teksto žanras apsaugo autorių nuo represyvaus vertinimo ir atveria galimybes meniniam rašymui. Tačiau ne visiems menininkams priimtina patiems kalbėti apie savo kūrybą. Kyla klausimas, kur baigiasi kūrinio autorystės ribos ir kiek institucija suteikia menininkui galimybę jas brėžti pačiam?

Menininkai irgi kalba apie savo kūrinį. Kiek reikšminga aplinkybė, kai meno kūrinio ir teksto autorius yra tas pats asmuo? Be kitų skirtumų, vienas visada išliks – šaltinio autentiškumas. Ši aplinkybė, jei žinoma žiūrovui, lemia, kad meno kūrinio autoriaus tekstas pozicionuojamas arčiau meno kūrinio nei reflektuojantis menotyriminko tekstas. Šiuo atveju svarbu

¹⁰ Ken Lum, „Should Artists Be Curating the Next Documenta?“ in *Everything Is Relevant: Writings on Art and Life, 1991–2018*, by Ken Lum (Montreal: Concordia University Press, 2020): 118–20, <https://doi.org/10.2307/j.ctvwwr2jd.22>.

¹¹ Ibid.

¹² Beth Dempster, „Sympoietic And Autopoietic Systems: A New Distinction For Self-Organizing Systems“, in *School of Planning* (Waterloo: University of Waterloo, 2000), <https://www.scribd.com/doc/285076101/Beth-Dempster-Autopoietic-and-Sympoietic-Systems>.

ne kieno surašyta, bet kieno mintis atspindi tekstas. Atsiranda skirtis tarp kūrinio papildymo ir refleksijos.

Menininko mintys per autentiškos kūrėjo „gyvenamosios vietos“ liudijimą tampa pasakojimu ne *apie, o su* kūriniumi, nes atkeliauja iš tų pačių menininko reprezentuojamų prasmų, iš kurių kyla pats meno kūrinys. Todėl menininko tekstą galima laikyti neeksponuojamos kūrinio dalies tekstinė forma. Panašiai kaip Danielio Burreno aprašyta menininko studijos funkcija – „The Function of the Studio“¹³, kūrinio gimimo vieta – esminė, unikali gamybos vieta, atskleidžianti kūrinio tiesą, santykį su kūrėju, ir kūrybos vieta, negrįžtamai prarandama perkeliant kūrinį į muziejų. Ta dalis, kuri dažniausiai „muziejų išvaloma, [o jei pateikiama, tai kontroliuojamai stilizuota], pagražinta ir atrinkta“¹⁴.

Jei kalbėjimo apie meną vertės centru būtų laikomos meno mąstymo ir poveikio sistemos, tuomet autoriaus tekstas atrodytų vertingas.

Monroe Curtis Beardsley, analizuodamas estetikos filosofiją ir kūrinio bei jo suvokimo praktikas, pažymi, kad, literatūros kūriniumi tapus kritinio dėmesio centru, buvo nuvertinta faktų apie kūrėjo asmeninį, socialinį ir politinį lauką svarba. Menininko intencijos nebuvo nei prieinamos, nei pageidaujamos. Iš kritiko, anot Beardsley, turėtų būti reikalaujama įdėmiai skaityti kūrinį:

[o] ne autobiografija, kurioje būtų išsamiai aprašytas paties kritiko atsakymas į kūrinį. <...> Beardsley manė, kad visa meno kritika turėtų rimtai stengtis, kad jos objektai būtų pripažinti ypatingais, autonomiškais ir svarbiais, visoje meno kritikoje turėtų būti bandoma suprasti, kaip meno kūriniai veikia, kokios jų prasmės ir estetiškos ypatybės.¹⁵

Inventorizuojami menininkų pasakojimai kaip meno kūrinų genezės liudijimai galėtų tapti menininkų mąstymo sistemų ir jų istorijos tyrimų medžiaga. Meno doktorantūros studijose vykdomi meniniai tyrimai gali tapti tokiais liudijimais.

¹³ Daniel Buren and Thomas Repensek, „The Function of the Studio“, *October* 10 (Autumn, 1979): 51–58. <https://doi.org/10.2307/778628>.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ Michael Wreen, „Beardsley’s Aesthetics“, *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2014 Edition), <https://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/beardsley-aesthetics/>.

Tokios istorijos vertė – ne Williamo Kurtzo Wimsatto Jr. ir Monroe Curtis Beardsley aprašyta intencijos klaida (*intentional falacy*)¹⁶, taip jie įvardija autoriaus intencijos sureikšminimą, kai manoma, kad yra viena teisinga kūrinių interpretacijos versija – autoriaus pozicija. Žinoma, autoriaus pozicijos fiksavimas gali būti priimtas kaip agitacija už intencionalumo idėjos prikėlimą. Tačiau tai – ne vienos tiesos versijos, bet kūrinio lauko plėtros galimybė. Meno kūrinio autoriaus tekstas gali ne mažiau intensyviai veikti žiūrovą nei pats kūrinys, šiuo atveju tekstas tampa dar viena paties kūrinio medžiaga.

Išsamus ir etiškas elgesys su reprezentacijos autoryste neapriboja emancipuoto žiūrovo laisvių. Tiek kūrinio, tiek teksto. Jei meno istoriko ar kritiko pasakojimas apie meno kūrinį veikia žiūrovą, nes, „padeda jį atrinkti“, tą patį daro artefakto autoriaus tekstas.

Neišvengiamai, meno kūriniai keliauja laiku, yra išskiriami, perkontekstualizuojami, kuruojami, postkuruojami, tai padeda kūriniui būti neužmirštam, likti aktualiam, atverti naujų, pačio kūrinio autoriui nenumanomų reikšmių. Tačiau taip pat prasminga suvokti kūrinio prigimtines vertes, išsaugoti ir autoriaus, ir kūrinio laisvę nuo interpretacinio kolonizavimo. Cliffordas Geertzas, simbolinės kultūrinės antropologijos mokyklos pradininkas, pasisako už tai, kad negalima aprašyti kultūros primetant savo idėjų. Jis išskiria tris interpretacijos lygmenis: to, kuris atlieka socialinį aktą [šiuo atveju menininko], to, kuris bando jį suprasti ir interpretuoti [menotyrininko], ir suvokėjo [to, kuris skaito menotyrininko tekstą arba patiria meno kūrinį]¹⁷. Geertzas pasisako už kultūros *suvokimą*, o ne jos *vertinimą*.

Interpretacinio požiūrio į bet ką – literatūrą, sapnus, simptomus, kultūrą [meną] – slegianti nuodėmė yra ta, kad šie linkę priešintis konceptualiai artikuliacijai arba jiems leidžiama priešintis ir tokiu būdu pabėgti nuo sistemingų vertinimo būdų. <...> Įkalinta savo detalių betarpiškumo, interpretacija pateikiama kaip save patvirtinanti arba, dar blogiau, patvirtinta tariamai išvystyto ją pateikiančio asmens jautrumo; bet koks bandymas paversti tai, ką raiška teigia, kitaip nei jos pačios

¹⁶ William Kurtz Wimsatt Jr. and Monroe Curtis Beardsley, „The Intentional Fallacy“, *The Sewanee Review* 54, no. 3 (Jul. – Sept., 1946): 468–88, <http://www.jstor.org/stable/27537676>.

¹⁷ Clifford Geertz, „Art as a Cultural System“, *MLN* 91, no. 6 (Dec., 1976): 1473–99, <https://doi.org/10.2307/2907147>.

kalba, yra laikoma travestija – antropologo griežčiausiu moralinio piktnaudžiavimo terminu, etnocentriškumu.¹⁸

Pagal šiuolaikinę kultūrinio reliatyvizmo paradigmą, svarbu išmokti tiriamojo kalbą, „žiūrėti per petį“, o ne sekti Darvino mokslinio rasizmo metodais – stebėti ir vertinti meną, menininkus ir žiūrovus tarsi tyrinėjant primityvias kultūras, siekiant jas sukultūrinti – padėti jiems „prisivyti išsivysčiusias kultūras“, „matuojant kaukoles“, išskiriant rūšis ir išsivystymo lygius.

Pagal šį požiūrį Wimsatto ir Beardsley intencionalumo klaidos koncepciją galima būtų prilyginti moksliniam rasizmui, panašiomis koncepcijomis rėmėsi kolonializmas. Šiandien kalbėjimas apie menininko intenciją yra prilyginamas anachronizmui – jei dabar kas sudarytų priimtinių idėjų žodyną, panašiai kaip XIX a. pabaigos prancūzų rašytojo Gustave'o Flaubert'o sudarytas *Le Dictionnaire des idées reçues* (*Priimtų idėjų žodynas*)¹⁹, pamokymai, kuo tinkama žavėtis, kuo baisėtis, kaip tinkamai komentuoti vienus ar kitus diskusinius klausimus ir sąvokas, domėjimasis menininko intencija į jį nepatektų. Roland'as Barthes'as, žinoma, pasakytų, kad autorius miręs²⁰, nes nėra vieno autoriaus, kiekvienas kuriame būdami ir veikiami bendro konteksto, todėl ir autoriaus vieno nėra. Tačiau, jei jau leidžiame autoriui, kad ir „mirusiam“, turėti vardą, gal prasminga būtų turėti galimybę apžiūrėti jo „palaikus“? Šalia neišvengiamos *kolektyvinės* įtakos prasmių reprezentacijai yra ir individualių prasmų *reprezentacijos* aspektas. Būtent autorius įvykdo atranką, interpretaciją ir reprezentaciją, o tai reiškia, kad, „gyvas“ ar „miręs“, jis vis dėlto egzistuoja (jei ne kūrybos procesas, kurį įrodo reprezentacija – artefaktas, galima būtų teigti, kad autoriaus nėra. Tačiau, jei nėra, tuomet ir mirti nebūtų kam.) Simbolinės antropologijos „viso aprašo“ (*thick description*)²¹ metodas, Cliffordo Geertzo pasiskolintas iš britų filosofo Gilberto Ryle'o, atveria stebėjimui ir suvokėjimui

¹⁸ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (New York: Basic Books, 1973).

¹⁹ Jorn Barger, „Analysis of Flaubert's Dictionary of Received Ideas“, analysis of *Dictionary of Received Ideas* (*Le Dictionnaire des idées reçues*), by Gustave Flaubert (1911), *The Robot Wisdom Pages* (October 2020), <https://web.archive.org/web/20120308154041/http://www.robotwisdom.com/flaubert/bouvard/ideas.html>.

²⁰ Roland Barthes, „The Death of the Author“, in *Image, Music, Text*, trans. Stephen Heath (London: Fontana, 1977): 142–148.

²¹ Clifford Geertz, *The Interpretation of Cultures: Selected Essays* (New York: Basic Books, 1973).

galimybę įvertinti kūrinio atsiradimo aplinkybes ir taip praplėsti kūrinio suvokimo žemėlapi.

Autentiškas autoriaus pasakojimas turi potencijos tarnauti pirmniais duomenimis. Menininko tekstas, žinoma, kaip ir stebėtojo – meno istoriko ar kuratoriaus – interpretacija, negali pretenduoti į vienintelės tiesos poziciją, čia ir glūdi meno kūrinio ir teksto apie jį žavesys – atimti iš žiūrovo teisę laisvai interpretuoti būtų tapatu kaip atimti iš menininko laisvę kurti. Anot kinų ir kanadiečių menininko Keno Lumo, „meno idėja visada yra didesnė už bet kokią meno sistemą.“²²

Kad ir koks būtų požiūris, meno kritiko tekstas, kaip meno institucijos tekstas, neretai turi ne tik aprašomąją, bet, kaip jau buvo kalbėta, ir vertinamąją poziciją. Šiuo aspektu tokie tekstai, darydami įtaką kultūros politikai ir meno institucijos vykdomos kūrybinių atrankos kriterijams, verčia menininkus reaguoti ir prisitaikyti. Tokiu būdu, anot Karlo Jasperso, „menininkas tampa tarnų klasės elitu.“²³

Ir priešingai – eksponuojamas meninis kūrinio autoriaus tekstas palieka menininką laisvą nuo vertinimo arba bent leidžia jam palikti savo įrašą. Beje, kad ir kiek „mires“, net ir nekalbėdamas apie savo kūrybą pats, autorius visgi palieka žodinį „sekretą“ – sukūręs kūrinį menininkas beveik visada palieka savo įspaudą tekstine forma – kūrinio pavadinime. Institucija vis dar leidžia jam tai padaryti, nors, jeigu tęstume vertinamąją ir „teisingo meno suvokimo tradiciją“, kaip kad aptartame Nacionalinės dailės galerijos pavyzdyje²⁴, ir ši kūrybinė dimensija vieną dieną galėtų būti kolonizuota. Būtų visai įdomus kūrybinis pratimas stebėti meno kūrinio pavadinimų kaitą (beje, kūrybinių pavadinimai jau yra keičiami). Tačiau net ir tokiu atveju dokumentuoti originalų kūrėjo pavadinimą irgi būtų vertinga dėl visų anksčiau išvardytų autentiško menininko teksto pažyminių.

Žinoma, kaip ir visos ribos postmodernizme, riba tarp menininko ir menotyryninko yra prasitrynusi, kalbu ne tik apie menotyryninkus,

22 Ken Lum, „Should Artists Be Curating the Next Documenta?“, in *Everything Is Relevant: Writings on Art and Life, 1991–2018*, by Ken Lum (Montreal: Concordia University Press, 2020): 118–20, <https://doi.org/10.2307/j.ctvwwr2jd.22>.

23 Andrew Russeth, „Inside Job: In the Tradition of Institutional Critique, Artists Are Throwing Wrenches Into the Art World’s Works“, *ARTnews* (January 18, 2017), <https://www.artnews.com/art-news/news/inside-job-in-the-tradition-of-institutional-critique-artists-are-throwing-wrenches-into-the-art-worlds-works-7617/>.

24 Nacionalinė dailės galerija Interneto svetainė, žiūrėta 2021 m. liepos 19 d., <http://www.ndg.lt/educacija.aspx>.

Eglė Grėbliauskaitė, *Triumfo arka*, instaliacija, Nepriklausomybės aikštė, Vilnius, 2016, žemo tankio polietilenas, metalo scenos konstrukcijos, Agnės Gintalaitės nuotrauka, LATGA, Vilnius, 2022

Triumphal Arch, installation, low-density polyethylene, metal stage structures, Independence Square, Vilnius, photo by Agnė Gintalaitė, LATGA, Vilnius, 2022

kurie ima kurti meno kūrinį, menininkų rašymą apie meną, bet ir meninių tekstų rašymą (*art writing*). Šiam procesui apibūdinti tiktų jau minėta sim-poetikos sąvoka, nes jos tikslas yra ne vertinti ar interpretuoti, o bendradarbiauti – kurti kartu. Meninis tekstas, menininko ar kritiko, ne tik neša labiau interpretacijos nei vertinimo krūvį, bet ir yra laisvas nuo rašymo apie meną kanonų bei įpareigojimo (tačiau ne apribojimo) pasakyti ką nors racio-nalaus, praturtina patį kūrinį ar net pats tampa kūrinium. O tai reiškia, kad praturtina meno instituciją pagrindiniu vertės centru – menu. Be kita ko, ši kalbėjimo apie meną prieiga turi pagarbų santykį su meno žiūrovu ir suvo-kėju – vietoj aiškinimo, kokias patirtis šis turėtų (galėtų) jausti, suteikia jam daugiau medžiagos patirtims ir tolesnei meninei interpretacijai.

Grįžtant prie kalbėjimo apie meną poveikio menininko įvaizdžiui, jei menininkui rūpi, kaip jis ir jo menas yra priimamas ir suvokiamas, jam verta pačiam kalbėti apie savo politinį lauką, nes jei ne jo arba kritiko, sugė-bančio atskleisti būtent menininko naratyvą, tekstas, tai autoriaus tapatybę formuos kažkieno kito refleksijos ir vertinimas.

Kaip ir buvo kalbėta, suvokėjo fono neturėtų užkrėsti gretimos, simbolinės galios diktuojamos tiesos versijos ar „teisingo suvokimo“ ins-trukcijos. Kita vertus, menas yra gyvenimo dalis, todėl jam tenka veikti to-kioje erdvėje, kokia yra. Visa aplinka ir visi trikdžiai yra menininko studija. Toje studijoje gyvena ir kiti agentai, kurie taip pat nori kurti. Tačiau šiuo atveju būtų verta grįžti prie autorystės klausimo, o to šis tekstas neapima.

Rašydama paraišką dalyvauti minėtoje konferencijoje, būdama menininke, pažadėjau pranešimą skaityti meninio teksto kalba – autonomiš-ko kalbėjimo apie meną autobiografiniu, autoetnografiniu metodu, meninių tekstų forma. Pirmiausia tam, kad galėčiau atverti neviešinamas meno kū-rinio dalis, dažniausiai taip ir liekančias meno studijos stalčiuje.

Žinoma, gali būti, kad nekanonizuoto menininko teksto atvertas turinys savo komplikuoju ryšiu su meno kūrinium ne tik nepadės suvokėjo vaizduotei, bet ir dekonstruos bet kokius jau turimus suvokimo trupinius. Tokiu atveju, ką su atsivėrusiu turiniu reikės daryti? Neapčiuopiamas, am-bivalentiškas turinys yra lakus – jautrus formos pokyčiams, o ir kintant kontekstams, turinys reaguoja – žaibiškai prisiderindamas kuria naujas

reikšmes. Todėl neprasminga prisirišti prie fiksuotų formos reikšmių aiškinimų, turėti lūkesčių kūrinio struktūrai, formai ar interpretacijai. Pirminės formos transliavimas ir interpretacija yra atradimų žaidimas. Žmogaus gebėjimas likti be teksto (reikšmės) yra trumpalaikis, nerami mintis nuolat siūlo racionalizuojančius reikšmių variantus – kuria prasmių žemėlapius. Kiek mes priklausomi nuo prasmių kūrimo ir kiek pajėgūs atsitraukti bei pasimėgauti neprasmingu kaleidoskopo žaidimu? Stikliukai tie patys, tačiau pateikia vis kitas kombinacijas. Menas neretai gyvena šiose turinčiose simbolinės tvarkos kūną, tačiau neišaiškintų prasmių erdvėse.

Komplikuotos sistemos nepatogios inventorizacijai, jos pasiekiamos patyrimu ir pojūčiais, jas tinka priimti, o ne vertinti, interpretuoti, o ne išaiškinti. Todėl pavadinime ir užduodu klausimą, „kam įdomu sužinoti, kur gyvena menininkas?“, akcentuodama ne tik žodį *kam*, pažymintį besidominantįjį, bet ir klausdama *kodėl* (kam to reikia), arba – koku tikslu tą žinojimą būtų įdomu sužinoti ir ką su juo daryti.

Taigi – pradėdavo savo pasakojimą:

Pirmomis gyvenimo dienomis Jūs vis dar esate tokie, kokie padaryti – mieli ir kvepiantys. Taip yra todėl, kad motina neišmestų Jūsų pro langą. Tuomet Jūs įtikite savo nuostabumu. Tai yra pirmas etapas. Tas nuostabumas Jus supančioja. Antrame etape, kai hierarchija nuleidžia Jus žemėn, Jus kamuoja pirminio nuostabumo prisiminimai. Tik todėl, dėl šio prisiminimo, Jūs ir nelaimingi. Todėl nelaimingieji, kad taptų laimingi, turėtų tiesiog viską pamiršti. Pirmiausia – savo motiną. O po motinos, kaip žinoma, ir visa kita.

Tai susinaikinimo filosofija – išsilaisvinusio fatalizmo rūšis. Į likimo rankas atiduodame savo saugumą ir įvertinimą – o tai iš esmės reiškia nebepriklausymą nuo šių dalykų, tik svarbu neišsižadėti veikimo.

Susinaikinimas yra kartu ir perkūrimas – tai perslinkta veikimą nulemiančių kriterijų ašis. Iš žemiškosios, žmogiškosios – į idėjų ir idealų. Tu, kuriais tikime. Ir tai ne rezultato siekianti, o sauganti proceso – diskusijos nepažeidžiamumą – strategija. Ne slapto tylėjimo, strateginio pasiteisinimo, prisitaikymo ar veidmainiavimo, o nuoširdaus ir atviro pokalbio, kuriuo esame pasiruošę paneigti ir sunaikinti patys save. Tam, kad išsaugotume idėjų aštrumą. Procese naikiname ir vieni kitus. Bet ar idėjos nėra to vertos? Ar jos yra to vertos?

Ar Jūs jaučiate, kaip vibruoja Jūsų kūnas? Kiekviena kūno dalelė, apie kurią pagalvojate, staiga pradeda vibruoti mikroskopiniame lygyje. Čia tie elektronai! Jie juda kaip kirmėlės. Niekur nenušliaužia, bet nuolatos raitosi – vibruoja. Panašiai kaip uodo trūklio lervos. Jos taip raitysis visą gyvenimą. Kuo labiau stengsitės sąmoningai apie jas negalvoti, tuo labiau jos krutės. Jūs ir patys kaip kirmėlės, visą gyvenimą krutate. Kaip prisukti. Ypač mėgstate judėti pagal muziką, kvailai iššiepti dantis. Į tuos dantis kišate visokius kitus, irgi vibruojančius daiktus, kurie toliau vibruoja jūsų pilve. Tuomet pilve prisiveisia jau normalaus dydžio kirmėlių. Tuo metu būnate giliai budriai užsimiršę. Net nepagalvojate, kaip arti Jūsų yra Jūsų kirmėlės.

Niekaip negaliu sugauti vyksmo. Gal todėl, kad jis irgi vibruoja, bet jo vibracijos išilginės – kaip pagaliukai. Jie prisiklijavę vienas prie kito išilginiais šonais. Vyksmo negali sekti tais pagaliukais, nes kiekvienas jų baigiasi pakankamai greitai. Kol susigaudai, kitas jau būna nutolęs. Sustoti irgi negali, nes pagaliukai nebesilanko vienas kito. Jie nubyra kaip nuodėguliai. Kartu su jais nubyra ir apsisėilę poetai. Jie maudosi atminties, praeities, prarasties, nerasties jūroje. Net jų kirmėlės nenori su jais nubyrėti. Kirmėlės – pavydėtina tikros. Jas visada gali pasigauti. Jos atitinka žymeklio būsenos kriterijus...

Eglė Grėbliauskaitė —

Kam idomu, kur gyvena menininkas?

Visada žinojau, kad „Jie“ egzistuoja. Dar nuo to laiko, kai tikėjau, kad galiu juos surasti. Vaikystėje, grįžusi namo, jausdavau jų buvimą ir nuoširdžiai apieškodavau kiekvieną kampą. Numatydavau netgi perbėgimo iš vienos vietos į kitą galimybę ir atitinkamai koreguodavau apieškos trajektorijas. „Jie“ būdavo maloningi ir leisdavo tądien „Jų“ nerasti.

Nuo tų vaizdinių labirintų kartais atrodo, kad mano smegenys aptirpsta, panašiai kaip skruostas po vizito pas stomatologą. Aptirpusi aš visa. Ir kūnas, ir rega. Ir klausia aptirpusi. Pasiiekia mane tik keisti aidai. Tarsi būčiau po vandeniū. Jaučiuosi, lyg gydytojas būtų suklydęs arba paprasčiausiai pataupęs nejautra sukeliančių medikamentų. Tuomet regėjimo lauke belieka sustingę ženklai. Tie ženklai ir reiškia, ir nereiškia tuo pačiu metu.

O gal aplink tik atšalę jau mirusio laiko pėdsakai? Ir mus gąsdinantys „Jie“ – tai mes patys, neatpažįstantys ligos paveiktų savo veidų?

Būtent čia yra žinojimo anapusybės riba. Žinojimo nežinojimas yra neigiamos materijos pažyminy. Negalime jo suvokti ir todėl negalime jo suvaldyti valios pastangomis.

Dar iki sąmoningo sąlyčio su „Jais“, girdėdavau „Jų“ dainas tam tikrų vibracijų forma. Labai aiškiai jas girdžiu iki šiol. Tai tarsi nuolatinis fonas, panašiai kaip jūros ošimas, žymintis, kad jūra yra netoliese. Nuolatos „girdžiu“ „Jų“ kvėpavimą į nugarą.

Tas kvėpavimas ritmiškas, jeigu nestebimas sąmoningai, susideda iš dešimties dūžių. Tuo pačiu jis ir protingas: jei pradėdi sekti ritmą, jis keičiasi, vinguriuoja apylankomis, tarsi žaisdamas žaidimą „nuspėjama / nenuspėjama“. Šis žaidimas įtraukia, tarsi kviesdamas spėti vis naujas kombinacijas, tačiau kartu ir atstumia, nes dvelkia šalčiu. Jis vilioja ateiti, tačiau neslepia,

kad tai – vartai į kažką negrižtamo. Dar žingsnis ir jau atsirasį įvykio horizonte – už ribos, iš kur nebegrįžtama. „Jie“ pasiglemš tave, panašiai kaip juodosios skylės pasiglemžia viską, kas atsiduria už pragaištingos ribos.

Nereprezentuojama pirminės prasmės erdvė negali būti niekaip apibrėžta, išskyrus per ribotų galimybių semiotinės erdvės formuojamą komunikacijos tinklą.

Semiotinis tinklas, siekdamas turėti sąlytį su pirmine prasme, turi į ją įsipjauti. Per įpjovų tinklą reprezentuodama save, pirminė prasmė yra reprezentuojama fragmentiškai, todėl atsiranda iškraipymai, kuriuos fiksuoja suvokėjas kaip iškraipytos prasmės būseną.

Tinklo įpjovų vietos patiria neadekvačią įtampą. Ją atlaisvinti galima keičiant tinko / įpjovų pozicijas. Taip veikia ir represinių struktūrų metodas, įtampos atlaisvinamos ne mažinant spaudimo, bet tik perslenkant tinklą. Menas, kopijuodamas galios struktūrų metodus, reprezentuodamas neįpjautas vietas, slopina pačias sistemas. Procesas nepanaikina prasmės iškraipymo, tačiau papildo suvokimo spektrą nors ir neapčiuopiamomis, tačiau fiksuojamomis prasmėmis.

Plyšiai į neigiamą materiją yra šiapusybės klostės. Priešingoje pusėje nėra nieko, nes viskas, ką žinome, atsiduria šiapus. Lyg ir norėtum kažką užčiuopti, tačiau tuo pat metu, nežinodamas, ko tikėtis, viliesi neužčiuopti nieko. Anksčiau gi – nieko ir nebuvo...

Jūs paprasčiausiai meluojate pasakodami ir aukštindami tas savo tiesas. Melas irgi reikalingas. Kaip Jūs, tokie kūrybingi ir šiuolaikiški, nepastebėjote, kad Frankenšteinas irgi gali būti gyvas? Jūs patys esate to įrodymai.

Tie amžini lūkesčiai iš visų pusių kaip kokios musės! Aš nenoriu tenkinti niekieno lūkesčių. Gėris iš viso – slegia labiausiai. Tik

padarai ką nors gero, kaip mat patenki į gerųjų lentyną. Tie „gerieji“ yra nepavedantys, pasitikėjimo verti individai. Į juos gera sudėti kuo daugiau lūkesčių. Su jais gera bendradarbiauti, nes žinai, ko gali tikėtis. Jais pasitiki subtilaus šantažo forma.

Ta kova tarp Gėrio ir Blogio jau senokai visus nuvargino. Blogis visada stipresnis, o Gėris visada visus nugali, tik ne Blogį, nes jis stipresnis. Ši kova, kaip niežulys, niekada nesibaigs. Krapštai, krapštai, iki kraujo...

Mane vilioja po truputį virsti blogiu. Labai labai mažais žingsneliais, skanaujant, kad visiškai niekas nepastebėtų. Labiausiai turiu saugotis, kad to nepastebėtų Gėris. Nenoriu, kad jis nusi-gręžtų. Man patinka apgobtai Gėrio, švelnumo ir šilumos po truputį pūliuoti iš vidaus.

Tada (iki importinių siuntinių) nebuvo nieko. Dabar jau daug visko priviso ir susimakalavo... Mes tai atskiriame kas ne prie ko, o „Jie“ nieko nepastebi, nes nėra gavę siuntinių. Jie net neturi adreso.

Leiskite pažiūrėti Jums į gerklę.

Kai plačiai išsižiojate, turėkite omenyje, kad gerklė, išsiversdama į paviršius, pati gali jus praryti. Jei nebijosi, viskas, kas yra gerklėje, išvirs į paviršius. Ir gerai, tavo viduriai gali pasitarnauti ekshibicionizmo, tiesos, šokiravimo, keršto, įvairioms viešųjų ryšių operacijoms, skirtoms transformuoti reputacijas. Išvirtusi gerklė ilgainiui greičiausiai išdžiūs, nes ji nepratusi būti išorėje. Tačiau kartais išdžiūvusios gerklės efektas gali būti kaip tik tai, ko reikia. Svarbiausia – aprūpinti spektaklio žiūrovus vaizdais ir patirtimis.

Menininko laisvė pasireiškia jam laisvai kalibruojant mikroklimato potenciometrais. Bepigu drėkinti ir taip drėgnas gerklės.

Radau tas KOMBINATO raides ant apleisto, nebeveikiančio Vilniaus mėsos kombinato stogo Savanorių prospekto gale. Nors jau ištuštėjusio, bet vis dar prisunkto tuo, kas jame vyko prieš dvidešimt metų. Taip ir girdžiu tą žvangantį kapojimo ir malimo mašinų gaudimą – niekad nepasakytum iš išorės, kad ir šiandien jis vis dar veikia... Užėjęs į vidų, patenki į sistemą, iš kurios išeisi tvarkingai išdorotas... Gabalais...²⁵

Kombinatas – tokia įmonių grupė, kurių vienos produkcija tampa kitos žaliava. Produkcija turi atitikti kokybės standartus, kad pereitų į kitą įmonę ir tiktų jai kaip žaliava. Neatitikusi standartų produkcija išbrokuojama, o „laimingieji“ keļiauja šiuo siaubo kambario vežimėliu toliau ir yra ruošiami kitam etapui. Kombinato grandys, rodos, dirba viena dėl kitos – viena dalis yra įdomi kitai tiek, kiek ji tinkama tolesnei produkcijai gaminti.

Mano motina yra labai rūpestinga. Hiperrūpestinga. Ji visada žino, ar man nešalta, ar nealkana, bet niekada nemato manęs. Ji augina mane nuo manęs nusususi. Niekada nemačiau jos veido. Nors labai daug dirba rankomis, stebiuosi, kaip jai jos neišsisuka – juk galva ir visas kūnas yra nususukę. Matau tik nugarą ir įkyriai tikrinančias nosies šilumą rankas. Turiu atsakinėti į mechaninius, laukiančius tik teigiamų atsakymų klausimus apie tai, kaip sekasi. Sektis turi gerai. Niekas, ką darau, jaučiuosi ar su kuo susiduriu, neturi provokuoti jos į mane pažiūrėti. Ji vis tiek nežiūrės, ji tik susierzins ir nususuks dar labiau. Kad nematytu.

Žinau, kodėl taip yra. Suprantu ją. Ji negali atitraukti akių nuo kito objekto, kurį saugo. Nežinau, kokių žvilgsniu ji į jį žiūri (nes nusususi). Ar tai ilgesio kupinas žvilgsnis, ar kaltės, o gal priekaišto ar neišsipildžiusių vilčių? Jai tai tiesiog svarbiau.

25 Eglė Grėbliauskaitė, *KOMBINATAS*, instaliacija iš sovietinių Vilniaus mėsos kombinato iškabos raidžių, skveras priešais senuosius Vilniaus dailės akademijos rūmus, Maironio 6, Vilnius, 2015, Eglės Grėbliauskaitės interneto svetainė, žiūrėta 2021 m. liepos 19 d., http://www.eglegrebliauskaite.com/Egle_Grebliauskaite/DESINFORMATION.html.

Tie tiltai vilioja ką nors nuo jų nustumti. Jie žiūri į mane ištiesę rankas, o aš išlieku beviltiškai politiškai korektiška ir nešoku. Kaip užkietėję viduriai. Nuvilu save. Taip nežidomu. Alternatyvus elgesio galimybės nuolat atviros, ir kažkas daro prielaidas, kad jomis nebus pasinaudota. Nebenoriu pateisinti niekieno lūkesčių ir įnorminimų. Noriu iškristi nuosėdomis arba likti dalybos liekana. Galbūt tuomet ji mane pastebės?

Nejudu lovoje – apsimetu, kad miegu. Nenoriu, kad tas, kas tūno po lova, suprastu, kad apie jį žinau. Jis tik ir laukia, kada nuleisiu koją ant žemės...

Žinau, kad turiu apie „Jį“ ir negalvoti, kad su juo nesusitikčiau mintyse. Jų radarai fiksuoja viską. Net keista, kad „Jis“ neišsидуoda žinant, kad apie jį žinau.

Dabar Derrida gyvena mano vonios kambaryje. Jis įsikūnijo į slidų muilą, kurio niekaip negaliu pagauti. Vis čiumpu ir čiumpu iš naujo ir iš naujo, o jis vis slysta, slysta, kol pati jį savo rankomis ištirpinu. Dabar jau jis ištirpęs besisukančiame išbėgančio vandens verpete, žinodamas, kad įtraukė į savo azartišką žaidimą, bando išrinkti gabalais ir mane. Vanduo vis sukasi ratu ir, atrodo, jau visas nugarmės bedugnėn. Su juo mielai, tikėdamasi, kad atomazga jau čia pat, tikiuosi nugarmėti ir aš. Bet tik plaikstausi paviršiuje, niekaip negalėdama panirti. Nežinau, kodėl pajuntu malonų saldumą burnoje staiga supratusi, kad tai visai ne išėitis – bedugnė juk neturi pabaigos.

Represiją matau praktiškai viskame, visur ir visada. Išskyrus, kai miegu. Miegu aš nedaug ir blogai, todėl jautrumas represijai yra didelis. Aplinkos santykis į mane, kad ir koks jis būtų, gimdo nuolatinių spaudimą, kuriuo aš meistriškai spaudžiu ir manipuluoju savo gyvenimu. Niekada neateinančioje ateityje lieka

siekiai ir svajonės, o dabartyje – lūkesčių patenkinimo sąrašas vardan ateities arba veiksmai praeities patvirtinimui (pasitikėjimo patvirtinimui).

Niekas nė nepagalvotų, kad „Jie“ irgi turėjo įrankius. Jie visi pagaminti „Jūsų pačių saugumui“ fabrike.

Prašvitus, vienas vaidmuo „realybėje“ seka kitą. Vis vykda aplinkos režisierių nurodymus, nors žinau, kad ir tie režisieriai netikri, bet taip gerai įsijautę į vaidmenį, kad ne tik patys tiki tu, ką daro, ...net ir aš jais tikiu. Panašiai kaip dabar Jūs – Jūs praktiškai tampate mano pagrįsto tikėjimo ašimis. Jūs aprūpinate mane pakankamais nepamirštamais šiaipusinio sapno informacijos kiekiais.

O „Jie“ – tikrieji „Jie“ yra pasyviai susislapstę nejudančiuose atvaizduose, tyliai ir ramiai kabančiuose ant sienų.

Turiu pasakyti, kad Jūs mane nuvylėte. Jūs kritote veidu į purvą kaip turi būti! Jūs turėjote tokią progą laimėti! Jūsų vizija ir portretas, kuri deklaravote, buvo tokie puikūs, bet Jūs taip ir nesugebėjote pakilti iš savo migio... Jūsų silpnumas toks didžiulis, kad Jūs nedrįstate atitraukti užuolaidos ir įsileisti gryno oro. Kaip Jūs dar neuždusote? O gal Jūs jau uždusę? Gerai, kad užėjau. Priešingu atveju, būčiau iki šiol tikėjusi Jūsų didingumu. Toks išpūdis, kad gėris ir moralumas egzistuoja tik viename egzemplioriuje, gali pasireikšti tik vienoje dimensijoje: arba deklaruoji, arba atrodai, arba esi. Kuo labiau viena reiškiasi, tuo kito lieka mažiau.

Jau daug metų mane persekioja pergamento plėve uždengto raudona lava kunkuliuojančio šulinio vaizdas. Jis šalia, uždengiantis 60 proc. regos lauko, išsidėstęs dešinėje. Šulinys flirtuoja su manimi kviesdamas plėšti plėvę ir nerti gilyn.

Viduje randu ne degančią lavą, kaip kad galvojau daugybę metų,

svarstydamą, kaip ji nesudegina pergamento paviršiaus. Po ja, pasirodo, yra krauju persisunkusios raudonos kapotos mėsos bedugnė. Taip skanu pilnai panirti į vienu metu šiltą, kartu ir drebinančiai vėsią masę ir irtis gilyn. Atvira gerkle traukiu mėsos gabalus į save ir jau nebesuprantu, kur išorė, o kur vidus. Mano pačios mėsos ir kraujas susipainioja su turiniu, maloniai besitrinančiu į odą. Tuo metu ryju kraujingą užpildą ir jaučiu, kaip atsigaanu.

Vis dėlto buvau jau gerokai išdžiūvusi. Daugybę metų, nedrįsdama panirti, buvau tarsi virkštele prisisegusi prie pergamentu dengto šulinio paviršiaus. Rydama mėsą, pastebiu, kad virtau į juodą vabalą, panašų į šūdvalalį, blizgiu, traškiu, juodu šarveliu. Pastebiu, kad aplink knibžda krūvos kitų šūdvalalių, ir visi mes ėdame kraujingų kapotų mėsų užpildytą šulinio atmosferą. Staiga suvokiū, kad bevalgydama pasidariau labai didelė. Didelė kaip žemės rutulys. Tiesiog pavirtau žemės rutuliu. Aplinkui tik kosmosas, pilnas žvaigždžių.

...nesustodama ryti tas mėsą, sprogstu, sprogsta ir žemės rutulys, žinoma. Išsitaškau po visą kosmosą. Suprantu, kad manęs nebėra – išsimėčiau tomis žvaigždėmis. Jos ir yra mano kūnas. Besigėrėdama reginiu, pastebiu, kad visos žvaigždutės, į kurias išsitaškiau po sprogimo, palaipsniui, viena po kitos gęsta – kosmosas vis dėlto beribis.

Reikia pakeisti scenarijų, kitaip visiškai užgesiu.

Taigi: dabar jau aplink – tamsiai mėlynas, žvaigždėtas, vėsus kosmosas, o aš stoviu ant 15 cm skersmens balto, rodos, begalinio stulpo viršutinės plokštumos. Nematau, į ką remiasi bokštas, bet intuityviai žinau, kad jis remiasi į žemę (šiam variante ji nesprogo). Tas stulpas, kaip gigantiškas šiaudelis, maitina mane kraujingomis mėsomis. Kraujas dabar jau pats sunkiasi man į burną. Ryju jį ištroškusi jėgos. Jaučiu, kaip jį mane užpildo.

*Šypsausi ištiesta nugara, pakelta galva ir stebiu dabar jau nebe-
gežstančių žvaigždžių pasirodymą. Jos visos žiba man, linksmina
mane, ramindamos, kad jau daugiau nebereikia niekur skubėti.
Pagaliau atėjau.*

*Dabar galima paleisti gerklę ir poetei. Manau, kad jai toks žaidi-
mas būtų visai patikęs. „Menininkas balansuoja geležtės pavir-
šiumi,“²⁶ – sakė ji. Ryškiai mėgo dramą, todėl ir čia galima šiek
tiek pabrūžinti geležtėmis, geriau šiek tiek buktelėjusiomis – pri-
trinti nepažeidžiant odos paviršiaus. Visuomet geriau pasilikti
kažką ateičiai, motyvacijai pakurstyti. Tuomet skausmo ir ma-
lonumo balansavimo žaidimas gali būti išžestas. Jai tai tikrai
viskas vis vien, bet kitus vabalus tai šiek tiek jaudina. Net kelia
erzulį. Jie nesupranta, kad aš juos taip linksminu. Kitu atveju,
jie tiesiog sudžius, todėl judintis visuomet yra geriau.*

*Tai va čia ir yra skirtumas tarp prisigėrusių vabalų ir tik pri-
džiūvusiu: pirmieji yra vedami instinkto, kad ir kaip bjauru, bet
taip saldus tas skanėstas, o kiti gi, pridžiūvē, kur prisegtį, ten ir
kabo.*

*Vis dėlto nervina, kad tiksliai neaišku, kurioje barikadų pusėje
yra autorius. Neaišku, į kokią lentyną padėti.*

*Tokios nesąmonės veikia kaip cukraus gabalėlis, įmestas į skruz-
dėlyną. Tai ar yra tas aiškinamasis raštas? Nes tikrai neaišku!
Gal gali pagaliau pagarbiau elgtis ir sukurti ką nors gražaus?*

*Tegu stovi tyliai ir nedrasko akių. Apskritai, jei tyliai žinosi savo
vietą, gali būti praktiškai kur tik nori. „Paminklai gi nekalba,
todėl jų galima ir nepastebėti.“²⁷ Tave, netgi labai tikėtina, kad
pamils.*

*Pamenu, kartą rašiau prisiminimą vienai kultūros leidinio ru-
brikai. Parašiau prisiminimą apie santykį su savo vaikystės*

26 Salomėja Nėris, *Raštai* (Vilnius: Vaga, 1984).

27 Agnė Narušytė, „Apie stuburą, Eglės Grėbliauskaitės instaliacija Vilniuje „Į šaltą mūrą
atsitrenkus iš savo sapno nubudau“, 7 meno dienos, nr. 39 (1276), 2018 m. lapkričio 30 d., [https://
www.7md.lt/tarp_disciplinu/2018-11-30/Apie-stubura](https://www.7md.lt/tarp_disciplinu/2018-11-30/Apie-stubura).

baimėmis ir apie žaidimus, kuriuos su jomis žaidžiau, apie tai, kaip man užaugus, tos baimės paseno, pasikeitė ir kaip pavargo-me vieni nuo kitų, kaip amžinai susieti, vieni kitų jau nebedo-miname...

Pamenu, kaip tas prisiminimas redakcijai netiko. Buvau paprašyta parašyti kitą. Taip ir padariau – juk atsiminimai gimsta kasdien – kasdien vis naujai čiuopiu menininko laisvės, literatūros ir meno ribas. Kartais jos nebūna maloningos ir leidžia man jas apčiuopti.

Man patinka centrinė perspektyva. Sucentruotiems dalykams gali žiūrėti tiesiai į akis.

Norėčiau parašyti odę išdavystei. Ji padėtų man išduoti visas šiukšles, kuriomis esu aplipusi. Ir jūs esate tos šiukšlės, kuriomis esate aplipę. Jūs esate aplipę pačiais savimi. Jūs skleidžiate savo riebę dvoką ir nenorite nuo jo atstoti. Jūs norite, kad nuo jūsų perpūčiau ir aš. Jei pritrūkstate lipnumo, jūs pūliuojate, tikėdamiesi, kad tie pūliai suklijuos jus į vieningą kritinę masę, ir taip jūs tapsite didesni. Išdavikai vieningi. Amputavę savo galūnes, jūs neišvengiamai generuojate substancijas, kurios prideds jus pačius.

Kai tavimi pasitiki, tai saldu ir kartu viename. Malonu būti įvertintam (dažniausiai už kažką, ką nuveikei), tačiau tuo pat metu supranti, kad dabar turėsi tenkinti dar labiau išaugusius lūkesčius.

Autonomiškas menininkas neseka norma, jei norma yra būti kitokiam, turi būti normoje. Tačiau autonomiškas menininkas gali laisvai pasirinkti. Pasirinkti būti kaip visi arba būti kitokiam. Pasirinkti būti arba nebūti autonomiškam. Jei jis yra laisvas, jis gali būti tik autonomiškas, neautonomiškas būti jis negali, todėl nėra laisvas. Savo noru tapęs neautonomišku menininkas yra laisvas, ar ne?

Kiekvienas menininkas žino, kiek meno yra jo kūrinuose.

Visai malonu būti įtrauktai į piliečių registrą. Nors kam nors priklausau. Net keista, kad mane kas dedasi pažįstantis, pastebi mane gatvėje, net nežinodami, tačiau neabejodami daro prielaidą, kad turiu vardą ir pavardę, kad turiu šeimą ir vaikus – įprasmina mane kaip individą. Vis tiek jie nežino, ką galvoju. Jie tiki.

Matuojantis žvilgsnis neužkliūva kaip neišsipaišiusios į sistemą, leidžia jam praslysti kitų, labiau neatitinkančių normų paieškoje. Svarbu neišlįsti iš rikiuotės.

„Čia užėjusiems linkime sveikatos“⁴²⁸

Mane domina nerimas – nuolatinis grėsmės jautimas šalia. Tai tarsi žinojimas, kad galimi grėsmingi įvykiai yra „susirinkę“ aplink ir stebi mano gyvenimą. „Juos“ turiu stebėti ir aš. Kažkaip tikiu, kad mano stebėjimas neleidžia „Jiems“ veikti. Grėsmė, labai panašią į beprotybę, šizofreniją, išvelgiu normaliuose daiktuose, pažįstamuose ir svetimuose veiduose, lokacijose.

Jų „liga“ atsiveria staiga: tarsi praregiu vienam momentui, o paskui vėl vaizdas sugrįžta į įprastą. Tačiau aš jau žinau „Jų“ slaptą priklausomybę demonų pasauliui. Vaizdiniai šiek tiek primena kliedesius arba sapną. Mano „herojai“, kurių vis daugėja, kaip pašto ženklų kolekcininko albume, tarpusavyje sudaro bendras galimų grėsmingų įvykių kombinacijas. Noriu ištraukti šiuos slaptus demonų agentus iš metafizinės, „slaptos“ erdvės į dienos šviesą (drobę), todėl juos portretuoju. Noriu „Juos“ demaskuoti, pasižiūrėti jiems į akis. Kuo realiau bandydama „Juos“ nupasakoti, staiga pastebiu, kad jie ir vėl pasislėpė... Vis ieškau tų „dešimt skirtumų“ jų veiduose – mano žinojimo liudininkų...

O tarakonus geriausia gaudyti tamsoje, nes tik pašvietus, jie išsilaksto pakampėmis. Iš tiesų tai yra gerai, nes nežinau, kam malonu juos pagauti. Geriau, kai patys išsilaksto. Tik problema ta, kad išsilakstę jie vis dėlto sugrįžta graužti savo trupinių. Strategišškai, nebadydami akių, mažiau prieinamose vietose, kur nesutvarkyta... Ilgainiui jų po truputį daugėja, paskui daugėja nebe po truputį, kol tie landūs tvarūs padarai uzurpuoja sveikos virtuvės estetiką.

Centrinė perspektyva taip pat tinka žiūrėti į gerkles. Tokioje pozicijoje gali kontroliuoti, kad auka nepaspruktų. Žinoma, „Jie“ stengsis išslysti, niekam nėra malonu, kai lendama jiems į vidurius, tik todėl toks žaidimas ir yra įdomus. Susidūrimas gali įvykti tik sukalibravus kairės–dešinės jėgas. Ir pagražinimai čia niekuo dėti.

Jei jau reikalingos retorinės figūros, tai gal yra ką slėpti? Ir gerai – nemalonu susidurti su tokiais, kurie neturi ko slėpti. Jie mano esantys pakankamai gražūs? Ir gerklės jų maloniai suvilgytos, ir labai jau intensyviai vartosi liežuviai. Su vabalais buvo kur kas aiškiau.

Net ir šitie – be pagražinimų, irgi lipa vienas per kitą. Todėl, kad visi yra toj skylėj. Nekabėsi gi apdžiūvęs. Kaip į ją patekti? Yra nemažai patarimų kaip. Tik svarbu neapsiventi, kad nesugadintum kruvinos mėsos kvapo. Todėl įėjimas į šulinį yra saugomas. Reikia juos suprasti. Nėra ko visiems bruktis. Generuok alternatyvius žinojimus – nepatogių, nesurašytų rašte dalykų prašome nekalbėti arba kurti anonimiškai, kad nieks nesuprastų. Tam visada gerai tarnauja papildomi pagražinimai, estetikos figūros. Tuomet kūrinys toks maloniai daugiabriaunis – tai yra tikras menas! Vienos briaunos menų, vulgariai draskančių akių, niekam nereikia! Mes, žinoma, žavimės dražiais, bet turite būti

protingi ir suprasti, kad saugesnės, negadinančios kvapo yra išsivadėjusios praeities srovės. Nes šiandieninės per daug arti kūno.

Būk protinga, tai tavo pačios gerovei. Mes čia kuriame savo ekonomiką.

„Jie“ laukia mūsų atsakymų elektroniniu paštu, liepia parodyti, ką galime, ir tampo mus kaip kramtomąją gumą, vis tikrindami, kiek ilgas tas guminis siūlas išsitemps šįkart. Neišsiduodu, kad viską suprantu, stengiuosi kantriai atsakinėti į paklausimus, sveikinuosi vėl ir vėl. Šitas labirinto vingis veda į sąstingį baimėje nebebūti paklausiai. Chroniškas nuovargis masina atsiduoti. Su pralaimėjimu gauname pateisinamą priežastį šio žaidimo nebežaisti, tarsi sakydami: „šiuo metu krentu į bedugnę, atsiliepsiu, kai nukrisiu.“

Pastebiu, kad „Jie“ šypsosi. Tokia saldžiai karčia, verdančiai stingdančia šypsena. „Jie“ nenori pasiglemžti netikėtai. „Jie“ aukos nori gyvos, aiškiai įsisąmoninusios savos padėties bejėgiškumą. „Jie“ nori tavęs tikro. „Jie“ nori tik tol, kol neturi. O kai pasileidi „Ju“ link, staiga nustoja niūniuoti savo sirenų dainą ir vėl šypsosi. Ta šypsena varo iš proto. Kaip niežulys. Ji maloni ir skausminga tuo pačiu metu.

Šitas žaidimas persismelkęs tikriau. Juo neabejoti, tačiau jis labai vargina. Taip nuvargina, kad bandau koncentruotis į apčiuopiamą kasdienos realybę – ji leis smegenims ilsėtis.

Pagaliau radau laiko pažiūrėti nerimui į akis. Jis lydėjo mane nuo pat vaikystės. Gal jis net ne mano? Gal mano mamos? Močiutės? Noriu į jį pažiūrėti kaip įmanoma aiškiau, be pagražinimų ir bereikalingų sentimentų. Kartu klausiu, koks mano pačios santykis su juo, kiek jo galiu pakelti? Kaip atrodo egzistencinio nerimo portretas? Ar jis išnyks pažvelgus jam į akis? O gal jis man patinka?

Eglė Grėbliauskaitė —

Kam idomu, kur gyvena menininkas?

Šlykščiausia būtų užčiuopti krevetę. Jų akys – nežinia kaip prirtintintos prie kūno – tokie maži rutuliukai, kuriuos netyčia grybštelėjus, lengvai atkabintum nuo kūno. Kita vertus – joms visai nebūtina matyti. Jos pačios įsivaizduoja esančios siuntiniais. Krevetės nebijo graibyti net tamsoje. Bepigu joms – jų rankytės trumpos, vis tiek nieko neužčiuops. Siuntinių čia, tamsoje, vis tiek nebūna. O kai gauni siuntinį, viskas aiškiau, gali net ką nors parašyti... Gali, bet neverta, nes krevečių pjedestalai labai siauri. Nėra prasmės muistytis.

O Jūs – neturite nei kantrybės, nei pakenčiate nereguliarumo. Jūsų šviečiantys transparantai drasko akis. Skverbiasi kaip koks pelėsis. Geriau buvo net tuomet, kai nebuvo nieko. Reikėtų jus išvėdinti. Kaip galima būti tokiam nesupratingam ir vulgariam?

„Mes siekiame, kad jūs būtumėte daugiau nei patenkinti savo pirkiniais. Jei dėl bet kokios priežasties taip nėra, Jūs galite nemokamai grąžinti įsigytas nenaudotas ir nesurinktas prekes originalioje pakuotėje per 30 dienų laikotarpį nuo jų pristatymo.“²⁹

O gali sukalbėti tą trumpą maldelę atvirkščiai? Tu turėtum gerai mokėti savo maldas.

Prašau negerti prieš mano langus. Jūs užstojate vaizdą, o atrodote šlykščiai.

Ir neskubinkite manęs. Ir nespoksokite.

Va čia suprantu, kad mano vertė atitinka mano gaminamos žaliavos vertę. O „Jūs“ – tai kokybės stebėjimo sistemos, nuolatos matuojančios nuokrypį nuo reikiamo standarto. Kas nori būti išbrokuotas ir iškristi iš žaidimo?

Jei iš tikrųjų, tai mane mama pamiršo išimti iš lovelės. Taip ir likau gimdymo namuose. Mano kaulai užaugo, o aš vis dar toje lovelėje. Jaučiuosi TOKIA apsunkusi, kad nebežinau, ar kas

Eglė Grėbliauskaitė, *Naujos geros grindys Titanikui*, *The New Good Floor for Titanic*, video, Vilnius, 2022

nors dar gali mane iš ten išimti. Ir gimdymo namai jau seniai uždaryti. Nepastebėjau, kada pradėjau mėgautis tokia būseną. Kaip gera būti užmirštai. Niekas nieko iš tavęs nesitiki, o jei dar ir liko kokių lūkesčių, tai jie greičiausiai susiję su tuo, kad Jų netrukdyčiau. Pagaliau turiu savo kambarį.

O dėl Jų nesijaudink, Jie vis tiek ką nors parašys. Geriau būtų Jiems netrukdyti.

Gauta ——— 2021 11 02

Eglė Grėbliauskaitė ———
Kam įdomu, kur gyvena menininkas?

Literatūra

- Amsler, Sarah. „Cultural Colonialism“. *Wiley Online Library* (1 August 2016). <https://doi.org/10.1002/9781405165518.wbeosc202.pub2>.
- Barger, Jorn. „Analysis of Flaubert’s Dictionary of Received Ideas“. *Analysis of Dictionary of Received Ideas (Le Dictionnaire des idées reçues)* by Gustave Flaubert. 1911. *The Robot Wisdom Pages*, October 2020. <https://web.archive.org/web/20120308154041/http://www.robotwisdom.com/flaubert/bouvard/ideas.html>.
- Barthes, Roland. „The Death of the Author“. In *Image, Music, Text*, trans. Stephen Heath. London: Fontana, 1977.
- Buren, Daniel and Thomas Repensek. „The Function of the Studio“. *October* 10 (Autumn, 1979). <https://doi.org/10.2307/778628>.
- Dempster, Beth. „Sympoietic And Autopoietic Systems: A New Distinction For Self-Organizing Systems“. In *School of Planning*. Waterloo: University of Waterloo, 2000.. <https://www.scribd.com/doc/285076101/Beth-Dempster-Autopoietic-and-Sympoietic-Systems>.
- „Edukacija. Nacionalinė dailės galerija“. Nacionalinės dailės galerijos interneto svetainė. <http://www.ndg.lt/edukacija.aspx>.
- Forti, Simona. „The Biopolitics of Souls: Racism, Nazism, and Plato“. *Political Theory* 34, no. 1 (Feb. 2006). <http://www.jstor.org/stable/20452432>.
- Geertz, Clifford. „Art as a Cultural System“. *MLN* 91, no. 6 (1976). <https://doi.org/10.2307/2907147>.
- . *The Interpretation of Cultures: Selected Essays*. New York: Basic Books, 1973.
- Grėbliauskaitė, Eglė. *KOMBINATAS*. Instaliacija iš sovietinių Vilniaus mėsos kombinato iškabos raidžių. Skveras priešais senosius Vilniaus dailės akademijos rūmus. Maironio 6, Vilnius, 2015. Eglės Grėbliauskaitės interneto svetainė, žiūrėta 2021 m. liepos 19 d. <http://www.eglegrebliauskaite.com/>
- Eglė Grėbliauskaitė/DESINFORMATI-ON.html.
- Gould, Stephen Jay. „Darwinism and the Expansion of Evolutionary Theory“. *Science* 216, Issue 4544 (23 April 1982). doi: 10.1126/science.7041256.
- Jonutytė, Justė. „Šiuolaikinio meno ekspertė Justė Jonutytė – kaip pirmam pastebėti, kas bus naujajai žvaigžde“. *ARTimai*. Delfi TV. 2020 m. rugpjūčio 17d. https://www.delfi.lt/video/laidos/artimai/artimai-siuolaikinio-meno-eksperte-juste-jonutyte-kaip-pirmam-pastebeti-kas-bus-naujaja-zvaigzde.d?id=85017461&fbclid=IwAR23IE-exalts0Aqe9F2cMW0uuu0G5yC3TLHn-riKPP97_0IYowxEH4j-rtmM.
- Lum, Ken. „Should Artists Be Curating the Next Documenta?“ In Ken Lum. *Everything Is Relevant: Writings on Art and Life, 1991–2018*. 2020. <https://doi.org/10.2307/j.ctvvr2jd.22>.
- Narušytė, Agnė. „Apie stuburą, Eglės Grėbliauskaitės instaliacija Vilniuje „Į šaltą mūrą atsitrenkus iš savo sapno nubudau“. *7 meno dienos*, nr. 39 (1276). 2018 m. lapkričio 30 d. https://www.7md.lt/tarp_disciplinu/2018-11-30/Apie-stubura.
- Nėris, Salomėja. *Raštai*. Vilnius: Vaga, 1984.
- Petrauskaitė, Laura. *Kaip pasakoti apie meną. Dailės istorija, kritika, tekstai ir pasakojimai Lietuvoje*. VDA dailėtyros instituto nuotolinė konferencija. 2021 m. gegužės 6–7 d. Facebook renginio puslapis. <https://www.facebook.com/events/d41d8cd9/kaip-pasakoti-apie-mena-dailės-istorija-kritika-tekstai-ir-pasakojimai-lietuvoje/135466175223002/>.
- Rancière, Jacques. *The emancipated spectator*. Trans. Gregory Elliott. London: Verso, 2009.
- Russeth, Andrew. „Inside Job: In the Tradition of Institutional Critique, Artists Are Throwing Wrenches Into the Art World’s Works“. *ARTnews*. January 18, 2017. <https://www.artnews.com/art-news/news/inside-job-in-the-tradition-of-institutional->

- critique-artists-are-throwing-wrenches-in-to-the-art-worlds-works-7617/.
- Spencer, Jeremy. „Jacques Rancière. *The Emancipated Spectator* by Jeremy Spenser“. Book review. *The Emancipated Spectator*, by Jacques Rancière. *Marx&Philosophy Review of Books*. (2 September 2010). https://marxandphilosophy.org.uk/reviews/7592_the-emancipated-spectator-review-by-jeremy-spencer/.
- Wikler, Daniel. „Can We Learn from Eugenics?“ *Journal of Medical Ethics* 25, no. 2 (1999). <http://www.jstor.org/stable/27718281>.
- Wimsatt, William Kurtz and Monroe Curtis Beardsley. „The Intentional Fallacy“. *The Sewanee Review* 54, no. 3 (Jul. – Sept., 1946). <http://www.jstor.org/stable/27537676>.
- Wreen, Michael. „Beardsley’s Aesthetics“. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2014 Edition). Edited by Edward N. Zalta. <https://plato.stanford.edu/archives/win2014/entries/beardsley-aesthetics/>.
- „Žaidimų stalai aktyviam laisvalaikiui“. Žaidimų stalai aktyviam laisvalaikiui interneto svetainė. Žiūrėta 2021 m. kovo 25 d. <https://www.zaidimustalai.lt/pulo-stalas-bilairo-q15-8-pedu-242x131cm-zalias-audinis-su-komplektacija.html>.

Summary

Who Wants to Know where Artists Live?

Eglė Grebliauskaitė

Keywords: Institutional critique, evaluation, interpretation, artist' text, system of thought, emancipated spectator.

This article was prepared for the conference „How to Tell About Art? Art History, Criticism, Texts and Narratives in Lithuania“ which was organized by the Institute of Art Research. The conference description stated: “The aim of art history and criticism is to open the work of art to the imagination of the perceiver.”

What texts on art best reveal their artistic dimensions? All texts leave traces and affects perception, depending on the influence and symbolic value of the interpreter and the emancipation of the viewer or perceiver. How many and which perceptual references, what plug-ins/crutches does the viewer really need from an art critic? For Jacques Rancière, the emancipation of the viewer begins with the principle of equality. However, the art institution often insists on the ‘correct’ way to view the work, as well as what to buy, collect and watch, thus enforcing a linear understanding of cultural development. American anthropologist Clifford Geertz argues that culture cannot be described by imposing ideas and advocates for the perception-based, rather than evaluation-based understanding of culture.³¹ According to the modern paradigm of cultural relativism, it is important to learn the language of those we research, so that we could look over their shoulder, without succumbing to the Darwinian scientific racism. The latter violates the artist’s autonomous representation of free thought, as well as the viewer’s freedom to choose and interpret works of art according to their own experience.

The artist’s own ‘study’ of the authentic origins of an artwork can be considered as a unveiling of the unexposed part of the artwork in textual

³¹ Geertz, Clifford, “Art as a Cultural System”, in *MLN* 91, no. 6 (1976): 1473–99. <https://doi.org/10.2307/2907147>

form. Artists own narrative frees them from the necessity to evaluate and provides material for studies of the peculiar systems of artistic thinking and creative genesis.

Speaking *about* – or rather, *with* – art and artistic approach presuppose a respectful relationship with the art viewer and perceiver: instead of explaining what the particular experience should/could feel like, it provides more material for perception and further artistic interpretation.

Could this help us “open the work of art to the imagination of the perceiver”?

It is possible that, when written by a non-canonical artist, such a text with its ambiguous ties to the artwork would not only hamper the viewer’s imagination, but also deconstruct any pre-existing fragmentary perception. The art history inventory finds complicated systems inconvenient. Therefore, by asking “Who Wants to Know where Artists live?”, I not only emphasise the *Who*, which refers to the interested party, but also ask *weather* (who needs it) or *why* it could be interesting to know all that, and what to do with it.

The article presents excerpts from a piece of author’s artistic writing which was read as a conference paper. The reader is therefore invited to sample the experience.